

WYROK
z dnia 11 czerwca 2002 r.
Sygn. akt SK 5/02*

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Marek Mazurkiewicz – przewodniczący
Marian Grzybowski
Janusz Niemcewicz
Jadwiga Skórzewska-Łosiak – sprawozdawca
Jerzy Stępień,

protokolant: Grażyna Szałygo,

po rozpoznaniu z udziałem skarżącego, Prokuratora Generalnego i Ministra Zdrowia, na rozprawie w dniu 11 czerwca 2002 r., skargi konstytucyjnej Zbysława Kleczewskiego o zbadanie zgodności:

- 1) art. 40 ust. 3b ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. Nr 35, poz. 230 ze zm.) z art. 45 ust. 1, art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji,
- 2) rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie (Dz. U. Nr 25, poz. 117) z art. 92 Konstytucji oraz § 3 ust. 3 wymienionego rozporządzenia z art. 31 ust. 3 w związku z art. 42 ust. 2 oraz z art. 32 Konstytucji,

o r z e k a:

1. Art. 40 ust. 3b ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. Nr 35, poz. 230, z 1984 r. Nr 34, poz. 184, z 1987 r. Nr 33, poz. 180, z 1989 r. Nr 35, poz. 192, z 1990 r. Nr 34, poz. 198 i Nr 73, poz. 431, z 1991 r. Nr 73, poz. 321 i Nr 94, poz. 419, z 1993 r. Nr 40, poz. 184, z 1996 r. Nr 127, poz. 593, z 1997 r. Nr 88, poz. 554, Nr 113, poz. 732 i Nr 121, poz. 770, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2000 r. Nr 12, poz. 136 i Nr 120, poz. 1268 oraz z 2001 r. Nr 60, poz. 610, Nr 123, poz. 1353, Nr 125, poz. 1368 i Nr 131, poz. 1478) w zakresie, w jakim nie gwarantuje osobie zatrzymanej w izbie wytrzeźwień prawa do udziału w posiedzeniu sądu, na którym rozpatrywane jest zażalenie w sprawie zasadności i legalności doprowadzenia do izby, jak również decyzji o zatrzymaniu oraz prawidłowości ich wykonania, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez to, że narusza zasady sprawiedliwej procedury sądowej.

2. Przepis wymieniony w pkt 1 wyroku nie jest niezgodny z art. 78 oraz z art. 176 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

* Sentencja została ogłoszona dnia 25 czerwca 2002 r. w Dz. U. Nr 84, poz. 763.

Ponadto p o s t a n a w i a :

na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, z 2000 r. Nr 48, poz. 552 i Nr 53, poz. 638 oraz z 2001 r. Nr 98, poz. 1070) umorzyć postępowanie w zakresie zgodności z Konstytucją rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie (Dz. U. Nr 25, poz. 117), z uwagi na niedopuszczalność wydania orzeczenia.

UZASADNIENIE:

I

1. Do Trybunału Konstytucyjnego wpłynęła skarga konstytucyjna Zbysława Kleczewskiego z 25 października 2001 r. w sprawie zgodności: f

1) art. 40 ust. 3b ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. Nr 35, poz. 230, ze zm.) z art. 45 ust. 1, art. 78 oraz z art. 176 ust. 1 Konstytucji,

2) rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie (Dz. U. Nr 25, poz. 117) z Konstytucją.

Skarga została wniesiona w następującym stanie faktycznym. Skarżący został zatrzymany i doprowadzony do Izby Wyrzeźwień w Koninie w nocy z 6 na 7 lipca 2001 r. Skarżący wniósł zażalenie na bezprawne umieszczenie w izbie wyrzeźwień i przetrzymywanie mimo gwałtownego pogorszenia stanu zdrowia. Sąd Rejonowy w Koninie – Wydział II Karny postanowieniem z 30 sierpnia 2001 r. uznał decyzję o zatrzymaniu i doprowadzeniu do Izby Wyrzeźwień za zasadną.

Artykuł 40 ust. 3b ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, określając tryb rozpoznania zażalenia odsyła do przepisów Kodeksu postępowania karnego. W ocenie skarżącego taka regulacja pozbawia wnoszącego zażalenie prawa do udziału w postępowaniu oraz prawa do kontroli instancyjnej.

Skarżący wyraził pogląd, że rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej pozbawia osoby zainteresowane prawa, by spełnione zostało ich żądanie zbadania zawartości alkoholu w organizmie przez pobranie krwi. Rozporządzenie pomija procedurę, jaka powinna być stosowana przy badaniu wydychanego powietrza. W efekcie nie ulegają zabezpieczeniu ustniki, które winny stanowić najważniejszy dowód. Minister nie określił też rodzajów urządzeń dopuszczonych do przeprowadzania badań. Rozporządzenie z niezrozumiałych względów obdarza przywilejem pracowników podejrzanych o to, że stawili się do pracy po spożyciu alkoholu, wyłącznie im gwarantując prawo do żądania, by badanie zostało przeprowadzone w obecności osoby trzeciej. Ponadto rozporządzenie zostało wydane z naruszeniem art. 47 ust. 2 ustawy, który stanowi, że powinno ono zostać wydane przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrami Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych oraz Pracy, Płacy i Spraw Socjalnych. W konsekwencji naruszony został art. 92 Konstytucji.

Skarżący, na zarządzenie sędziego Trybunału Konstytucyjnego, uzupełnił skargę konstytucyjną pismem z 24 listopada 2001 r. W jego ocenie § 3 ust. 3 rozporządzenia Ministra przyznaje wymienionym tam organom prawo do decydowania, jakiego rodzaju badania mają zostać przeprowadzone. Nie gwarantuje osobie zainteresowanej przeprowadzenia badania krwi na jej żądanie. W konsekwencji przepis ten narusza art. 31 ust. 3 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji. Rozporządzenie narusza również zasadę, że ograniczenia w zakresie korzystania z

konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie. Ponadto regulacje zawarte w rozporządzeniu, nie gwarantując osobom podejrzanym prawa do przeprowadzenia badania wydychanego powietrza w obecności osoby trzeciej, naruszają zasadę równości zawartą w art. 32 Konstytucji. Skarżący podtrzymał zarzut podniesiony w skardze, że rozporządzenie pomija procedurę, jaka winna mieć zastosowanie przy badaniu wydychanego powietrza. Nie wskazał jednak w tym przypadku naruszonych przepisów konstytucyjnych. Skarżący wyjaśnił, że sąd rejonowy wydał wymienione wyżej postanowienie w oparciu o dowód w postaci protokołu użycia alkomatu. Niekorzystne dla skarżącego rozstrzygnięcie sądu wynika z kwestionowanych przepisów rozporządzenia.

2. Minister Zdrowia w piśmie z 12 kwietnia 2002 r. wyraził pogląd, że podniesione w skardze konstytucyjnej zarzuty nie znajdują uzasadnienia.

Minister Zdrowia zwrócił uwagę, że art. 40 ust. 3b ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi został wprowadzony ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. o zmianie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o opłacie skarbowej (Dz. U. Nr 60, poz. 610). Wprowadzone rozwiązania miały na celu zapobieganie naruszeniom prawa w zakresie doprowadzania i pobytu osób w izbach wytrzeźwień. Forma zażalenia wyrażona *explicite* w ustawie stanowi szczególne uprawnienie do dochodzenia swoich praw przez osobę niesłusznie zatrzymaną celem doprowadzenia lub poszkodowaną w związku z pobytem w izbie wytrzeźwień.

W ocenie Ministra Zdrowia § 3 ust. 3 rozporządzenia z 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie nie narusza zasady równości. Postępowanie w stosunku do pracownika ma bowiem odmienny charakter od postępowania wobec osoby podejranej o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia.

Zdaniem Ministra Zdrowia nie znajduje uzasadnienia kwestionowany w skardze konstytucyjnej brak możliwości odmowy poddania się badaniu zawartości alkoholu w wydychanym powietrzu. Z § 3 ust. 4 rozporządzenia wynika, że badanie wydychanego powietrza powinno być przeprowadzone przed innymi badaniami, co oczywiście nie wyklucza możliwości ich zastosowania. Przepis został podyktowany względami natury technicznej, łatwiej jest bowiem wstępnie zbadać zawartość alkoholu w organizmie osoby zatrzymanej za pomocą urządzenia określającego zawartość alkoholu w wydychanym powietrzu niż przeprowadzić analizę krwi lub moczu w sposób zgodny z procedurą określoną w § 5 oraz § 6 rozporządzenia. Badanie wydychanego powietrza nie pozwala tak precyzyjnie określić zawartości alkoholu w organizmie jak badanie krwi lub moczu. Z uwagi na łatwość przeprowadzenia jest to badanie, którego głównym celem jest potwierdzenie spożycia alkoholu. Odmowa przez organ poddania skarżącego badaniu krwi stanowiła istotne uchybienie w postępowaniu prowadzonym przez policję. Nie świadczy jednak o niezgodności przepisów rozporządzenia z Konstytucją, a jedynie o naruszeniu określonych w rozporządzeniu procedur i nie powinna być przedmiotem skargi konstytucyjnej.

Minister Zdrowia, uzupełniając swoje wyjaśnienia pismem z 26 kwietnia 2002 r., stwierdził, że rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie zostało wydane z zachowaniem ustawowo przewidzianego trybu, tj. w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, Ministrem Spraw Wewnętrznych oraz Ministrem Pracy, Płacy i Spraw Socjalnych. Minister Zdrowia przekazał kopię wymienionego rozporządzenia.

3. W piśmie z 29 kwietnia 2002 r. Prokurator Generalny uznał, że:

1) art. 40 ust. 3b ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi jest zgodny z art. 45 ust. 1, art. 78 i 176 ust. 1 Konstytucji;

2) § 3 ust. 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie jest zgodny z art. 47 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi i nie jest niezgodny z art. 31 ust. 3 w związku z art. 42 ust. 2 oraz z art. 32 Konstytucji;

3) postępowanie w części dotyczącej kontroli zgodności § 3 ust. 3 rozporządzenia wymienionego w pkt 2 z art. 92 Konstytucji, podlega umorzeniu na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

W ocenie Prokuratora Generalnego skoro umieszczenie w izbie wytrzeźwień może trwać do wytrzeźwienia danej osoby, nie dłużej niż 24 godziny, praktycznie niemożliwe jest wystąpienie sytuacji, w której zażalenie danej osoby zostałyby sporządzone przed jej wytrzeźwieniem, przekazane sądowi i rozpoznane przed tym momentem. Stwierdzenie przez sąd wadliwości zatrzymania może zatem skutkować tylko stosownym zawiadomieniem właściwych organów. Z tego względu tryb rozpoznawania zażaleń, o których mowa w art. 40 ust. 3b ustawy antyalkoholowej dopuszcza pewne rozluźnienie wymogów formalnych, w porównaniu z trybem rozpoznawania zażaleń na zatrzymanie uregulowane w Kodeksie postępowania karnego.

Zdaniem Prokuratora Generalnego, z art. 45 ust. 2 Konstytucji wynika, że konstytucyjna ochrona jawności dotyczy tylko rozprawy. Sąd rejonowy rozpoznaje zażalenie wniesione na podstawie art. 40 ust. 3b ustawy antyalkoholowej na posiedzeniu, jako sąd odwoławczy. Do postępowania w tej sprawie ma zastosowanie art. 464 § 2 k.p.k. Przyjęte rozwiązanie nie narusza zasady jawności postępowania sądowego. Zaskarżony przepis ustawy nie narusza też art. 78 Konstytucji, ponieważ orzeczenie sądu wydane na podstawie art. 40 ust. 3b ustawy antyalkoholowej nie stanowi orzeczenia pierwszoinstancyjnego. W związku z tym, że dana sprawa nie jest rozpoznawana od początku do końca przez sąd, zaskarżony przepis nie narusza również art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Prokurator Generalny stwierdził, że zarzut niezgodności § 3 ust. 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z art. 47 ust. 1 ustawy oparty jest na nieporozumieniu. Wymieniony przepis nie wyraża preferencji dla jednej z określonych metod badania krwi, zezwala jedynie na naruszenie integralności ciała osoby badanej. Niezasadny jest również zarzut naruszenia zasady równości. Przyznanie pracownikowi prawa do żądania szerszego zakresu badań i ewentualnie obecności osoby trzeciej ma służyć wyeliminowaniu przypadków, w których pracodawca w sposób niekontrolowany przypisywałby pracownikom stan nietrzeźwości w celu rozwiązania umowy o pracę w sposób natychmiastowy. Chybiony jest również zarzut naruszenia art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Prawo do obrony przysługuje osobom po wydaniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów albo, gdy przedstawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego. Postępowanie w zakresie zgodności § 3 ust. 3 rozporządzenia z art. 92 Konstytucji, podlega umorzeniu, nie ma bowiem związku z naruszeniem konstytucyjnych wolności i praw.

II

Na rozprawie 11 czerwca 2002 r. skarżący podtrzymał zarzuty sformułowane w skardze konstytucyjnej. Przedstawiciele Sejmu, Ministra Zdrowia i Prokuratora Generalnego podtrzymali stanowiska wraz z argumentacją zawartą w pisemnych stanowiskach oraz udzielili odpowiedzi na pytania Trybunału Konstytucyjnego.

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Pierwsza grupa zarzutów przedstawionych przez skarżącego dotyczy art. 40 ust. 3b ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. W myśl art. 40 ust. 1 wymienionej ustawy, osoby w stanie nietrzeźwości, które swoim zachowaniem dają powód do zgorzenia w miejscu publicznym lub w zakładzie pracy, znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu albo zagrażają życiu lub zdrowiu innych osób, mogą zostać doprowadzone do izby wytrzeźwień, zakładu opieki zdrowotnej lub innej właściwej placówki utworzonej lub wskazanej przez jednostkę samorządu terytorialnego albo do miejsca zamieszkania lub pobytu. W braku izby wytrzeźwień osoby takie mogą być doprowadzone do jednostki Policji. Jeżeli dana osoba jest żołnierzem, przekazuje się ją Żandarmerii Wojskowej lub wojskowemu organowi porządkowemu. Należy wyjaśnić, że – zgodnie z przepisami ustawy – stan nietrzeźwości zachodzi, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do: 1) stężenia we krwi powyżej 0,5‰ alkoholu albo 2) obecności alkoholu w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg w 1dm³.

Osoby doprowadzone do izby wytrzeźwień lub jednostki Policji pozostają tam aż do wytrzeźwienia, nie dłużej jednak niż 24 godziny.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku z 4 kwietnia 2000 r. w sprawie skargi Witolda Litwy przeciwko Polsce, wniesionej w wyniku doprowadzenia do izby wytrzeźwień, przypominał, że pozbawienie wolności jest tak dotkliwym środkiem, że znajduje uzasadnienie tylko wtedy, gdy inne możliwe środki były brane pod uwagę i zostały uznane za niewystarczające dla ochrony interesu indywidualnego lub publicznego, wymagającego pozbawienia danej osoby wolności (§ 78). W świetle tego orzeczenia osoba w stanie nietrzeźwości nie powinna zostać umieszczona w izbie wytrzeźwień, jeżeli w danym przypadku możliwe jest zastosowanie innych, mniej dotkliwych środków przewidzianych przez ustawę, takich jak doprowadzenie do miejsca zamieszkania lub zakładu opieki zdrowotnej.

Osobie doprowadzonej do izby wytrzeźwień, jednostki Policji, zakładu opieki zdrowotnej lub innej właściwej placówki utworzonej lub wskazanej przez jednostkę samorządu terytorialnego w warunkach, o których mowa w ust. 1, przysługuje zażalenie do sądu. W zażaleniu osoba doprowadzona lub zatrzymana może domagać się zbadania zasadności i legalności doprowadzenia, jak również decyzji o zatrzymaniu oraz prawidłowości ich wykonania. Przedmiotem zażalenia może być zatem m.in. naruszenie zasady konieczności, w myśl której organy władzy publicznej powinny realizować założone cele przy pomocy środków możliwie najmniej dotkliwych dla jednostki.

Kwestionowany przez skarżącego art. 40 ust. 3b ustawy stanowi: “Zażalenie przekazuje się sądowi rejonowemu miejsca doprowadzenia lub zatrzymania w terminie 7 dni od daty doprowadzenia bądź zatrzymania. Do rozpoznania zażalenia stosuje się przepisy Kodeksu postępowania karnego”.

2. W ocenie skarżącego rozwiązania wprowadzone przez ustawodawcę są niezgodne z prawem do jawnego rozpatrzenia sprawy przez sąd, z prawem do zaskarżania orzeczeń oraz z zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego.

Sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu (art. 95 k.p.k.). Sąd rozpoznający zażalenie jest sądem odwoławczym w rozumieniu Kodeksu postępowania karnego, z tego względu do rozpoznawania zażaleń mają zastosowanie przepisy dotyczące postępowania przed sądem odwoławczym.

Analiza art. 464 k.p.k. prowadzi do wniosku, że ustawa antyalkoholowa nie wyklucza udziału osoby wnoszącej zażalenie na podstawie art. 40 ust. 3b ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi w posiedzeniu sądu rozpoznającego zażalenie. Udział tej osoby w posiedzeniu uzależniony jest jednak od decyzji sądu. Tym samym obowiązujące ustawy nie gwarantują osobie wnoszącej zażalenie prawa do wzięcia udziału w posiedzeniu, na którym jest ono rozpoznawane.

Od orzeczeń wydanych przez sąd odwoławczy na skutek odwołania nie przysługuje środek odwoławczy (art. 426 § 1 k.p.k.). Osoba zatrzymana w izbie wytrzeźwień nie może zatem zaskarżyć postanowienia sądu wydanego w wyniku rozpoznania wniesionego zażalenia.

3. Decyzja o zatrzymaniu i doprowadzeniu do izby wytrzeźwień dotyka jednego z najważniejszych praw człowieka – wolności osobistej. Zgodnie z art. 41 ust. 1 Konstytucji, każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie. Dalsze ustępy omawianego artykułu ustanawiają szczególne gwarancje tej wolności. Art. 41 ust. 2 Konstytucji stanowi, że każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia. Omawiany ustęp ustanawia ogólne gwarancje wolności osobistej, obejmujące wszelkie przypadki pozbawienia wolności, które nie miało miejsca na podstawie wyroku sądowego. Dotyczy to również pozbawienia wolności przez umieszczenie w izbie wytrzeźwień. W świetle przepisów Konstytucji, kontrola legalności pozbawienia wolności musi obejmować nie tylko legalność samej decyzji o pozbawieniu wolności, jej przesłanek i trybu podjęcia, ale również sposób jej realizacji, a w szczególności czas trwania pozbawienia wolności. Prawo do odwołania implikuje przyznanie sądowi odpowiednich uprawnień w zakresie prowadzenia postępowania dowodowego w celu wszechstronnego zbadania okoliczności pozbawienia wolności. Należy podkreślić, że prawodawca konstytucyjny w sposób szczególny wyznacza w tym przypadku termin rozstrzygnięcia sprawy przez sąd. Orzeczenie sądu musi zostać wydane niezwłocznie. Konstytucja nakłada tym samym na ustawodawcę obowiązek wprowadzenia rozwiązań, które zagwarantują wydanie orzeczenia w tak określonym terminie.

Podstawowym celem analizowanego przepisu jest doprowadzenie do jak najszybszego uwolnienia osoby bezprawnie pozbawionej wolności. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego gwarancje ustanowione w art. 41 ust. 2 Konstytucji mają jednak zastosowanie również w odniesieniu do osób, które były pozbawione wolności, lecz zostały uwolnione przed wniesieniem odwołania do sądu. W takim przypadku uruchomienie postępowania sądowego ma przede wszystkim umożliwić osobie pokrzywdzonej dochodzenie prawa do odszkodowania z tytułu bezprawnego pozbawienia wolności, zagwarantowanego w art. 41 ust. 5 Konstytucji. Odwołanie do sądu wniesione przez osobę zwolnioną z izby wytrzeźwień służy ponadto realizacji dalszych celów. Stwierdzenie naruszeń prawa przez sąd może mieć znaczenie dla zainicjowania działań mających na celu zapobieganie podobnym naruszeniom prawa w przyszłości.

Analiza art. 41 ust. 3 Konstytucji prowadzi natomiast do wniosku, że dotyczy on wyłącznie zatrzymania w związku z podejrzeniem popełnienia czynu zabronionego przez prawo. Przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 41 ust. 2 Konstytucji, ustanawiając dodatkowe gwarancje wolności osobistej na wypadek pozbawienia wolności w procedurach stosowanych przy orzekaniu o odpowiedzialności karnej. W myśl art. 41 ust. 3, każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczony postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami. Gwarancje te nie znajdują zastosowania w innych przypadkach pozbawienia jednostki wolności, w tym również w razie umieszczenia w izbie wytrzeźwień.

Należy raz jeszcze zwrócić uwagę, że w myśl przepisów ustawy pobyt w izbie wytrzeźwień nie może być dłuższy niż 24 godziny. Natomiast zażalenie musi zostać przekazane sądowi w terminie 7 dni od daty doprowadzenia lub zatrzymania, co nawiązuje, jak się wydaje, do terminu wniesienia zażalenia przewidywanego w przepisach Kodeksu postępowania karnego.

W praktyce zażalenie jest rozpoznawane przez sąd dopiero po zwolnieniu danej osoby z izby wytrzeźwień. Wyznaczenie w ustawie siedmiodniowego terminu dla przekazania zażalenia sądowi budzi jednak wątpliwości. Ustawa nie stwarza gwarancji niezwłocznego rozpatrzenia sprawy przez sąd na wypadek przetrzymywania danej osoby w izbie wytrzeźwień przez okres dłuższy niż dozwolony przez ustawę. Ustawodawca powinien ustanowić regulacje zapewniające natychmiastowe zwolnienie danej osoby w sytuacji, w której pobyt w izbie wytrzeźwień zostały w sposób bezprawny przedłużony ponad wymieniony okres.

Skarżący wskazuje jako jedną z podstaw kontroli art. 45 Konstytucji. Nasuwa się w związku z tym pytanie o relację między tym ostatnim przepisem a powołanym wyżej art. 41 ust. 2 zdanie 1 Konstytucji. Trybunał Konstytucyjny analizował znaczenie art. 45 Konstytucji w szeregu orzeczeń. W świetle ustabilizowanego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego prawo do sądu obejmuje w szczególności:

- 1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo do uruchomienia postępowania przed sądem,
- 2) prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności,
- 3) prawo do wyroku sądowego, tj. prawo uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd.

Zakres podmiotowy prawa do sądu został wyznaczony przez konstytucyjne pojęcie sprawy. Ustalając znaczenie tego terminu, Trybunał Konstytucyjny wyraził pogląd, że urzeczywistnienie konstytucyjnych gwarancji prawa do sądu obejmuje “wszelkie sytuacje – bez względu na szczegółowe regulacje proceduralne, w których pojawia się konieczność rozstrzygnięcia o prawach danego podmiotu (w relacji do innych równorzędnych podmiotów lub w relacji do władzy publicznej), a jednocześnie natura tych stosunków prawnych wyklucza arbitralność rozstrzygnięcia o sytuacji prawnej podmiotu przez drugą stronę tego stosunku (z tych właśnie powodów wykluczone są w zasadzie z drogi sądowej spory na tle podległości służbowej”); wyrok z 10 maja 2000 r., sygn. K. 21/99, OTK ZU nr 4/2000, s. 555). Spór o zasadność i legalność doprowadzenia do izby wytrzeźwień, jak również decyzji o zatrzymaniu oraz prawidłowości ich wykonania, stanowi sprawę w rozumieniu art. 45 Konstytucji. Jednocześnie ta sama sprawa podlega rozpatrzeniu przez sąd na podstawie art. 41 ust. 2 zdanie 1 Konstytucji. W związku z tym Trybunał Konstytucyjny podkreśla, że art. 41 ust. 2 Konstytucji nie wyłącza stosowania art. 45 Konstytucji. Gwarancje praw jednostki zawarte w obu przepisach uzupełniają się wzajemnie. W konsekwencji, do rozpoznawania zażaleń, o których mowa w art. 40 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi mają zastosowanie gwarancje przewidziane w art. 45 Konstytucji. Odwołanie w celu ustalenia legalności pozbawienia wolności powinno być rozpatrywane w procedurze sądowej, ukształtowanej zgodnie z wymogami jawności i sprawiedliwości.

Pojęcie “jawności postępowania sądowego” jest najczęściej używane w doktrynie prawa na oznaczenie jawności dla publiczności. W tym sensie zasada jawności oznacza prawo wstępu publiczności na rozprawy sądowe. Termin “jawność postępowania” używany jest również na oznaczenie jawności dla stron. Jawność postępowania w tym drugim znaczeniu oznacza dopuszczenie stron do udziału w czynnościach procesowych. W kontekście art. 45 ust. 2 Konstytucji, przez wymóg jawnego rozpatrzenia sprawy należy rozumieć obowiązek zapewnienia publiczności możliwości wstępu na rozprawę sądową, co nie prowadzi jednak do odrzucenia gwarancji wynikających z drugiego z przedstawionych znaczeń omawianej zasady.

Jak wspomniano wyżej, każde postępowanie przed sądem musi być ukształtowane zgodnie z zasadami sprawiedliwości. Sprawiedliwa procedura sądowa powinna zapewniać stronom uprawnienia procesowe stosowne do przedmiotu prowadzonego postępowania. W każdym wypadku ustawodawca powinien zapewnić jednostce prawo do wysłuchania. Jednostka musi uzyskać w szczególności możliwość przedstawienia swoich racji oraz zgłaszania wniosków

dowodowych. Istotny element sprawiedliwej procedury sądowej stanowi prawo strony do osobistego udziału w czynnościach procesowych. Ustawodawca może ograniczyć udział stron w określonych czynnościach procesowych, ograniczenia takie powinny jednak zawsze posiadać odpowiednie uzasadnienie. Ocena konkretnych rozwiązań ustawowych z punktu widzenia wymogów sprawiedliwości proceduralnej powinna uwzględniać charakter spraw rozpoznawanych w danym postępowaniu.

W rozpoznawanej sprawie należy wziąć pod uwagę szczególne znaczenie wolności osobistej, jako jednego z najbardziej fundamentalnych praw człowieka, oraz konieczność stworzenia gwarancji zapobiegających naruszeniom prawa przy zatrzymaniu jednostki w izbie wytrzeźwień. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego unormowanie postępowania sądowego w sprawie zażalenia, o którym mowa w art. 40 ust. 3b ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, nie zawiera wystarczających gwarancji prawa do wysłuchania, które wiąże się z prawem do udziału w posiedzeniu sądu, a w konsekwencji narusza, wyrażony w art. 45 ust. 1 Konstytucji, wymóg ukształtowania postępowania sądowego zgodnie z zasadami sprawiedliwej procedury. Należy wyjaśnić, że prawo do udziału w postępowaniu pociąga za sobą m.in. obowiązek zawiadomienia przez sąd o terminie posiedzenia. Prawo to nie oznacza natomiast w tym przypadku obowiązku stawienia danej osoby, ani zakazu rozpoznania zażalenia pod nieobecność wnoszącego zażalenie, jeżeli został on powiadomiony o terminie posiedzenia sądu.

4. Skarżący przedstawił również zarzut niezgodności art. 40 ust. 3b ustawy z art. 78 oraz z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego “art. 78 Konstytucji wyraża zasadę instancyjności postępowań prowadzonych przed organami państwowymi wobec jednostki i innych podmiotów prywatnych. Jednocześnie przepis ten upoważnia ustawodawcę do wprowadzania wyjątków od tej zasady. Ustalając wykładnię art. 78 Konstytucji, Trybunał Konstytucyjny wyraził pogląd, że “chodzi tu o zagwarantowanie jednostce, której statusu prawnego dana sprawa dotyczy (tj. stronie), prawa do zaskarżania orzeczeń i decyzji do organu wyższej instancji w celu sprawdzenia (skontrolowania) prawidłowości orzeczenia. Wyraźne odwołanie się w powyższym przepisie do sformułowania <<orzeczenia i decyzje wydane w I instancji>> sugeruje, iż chodzi tu o środki prawne, uruchamiające tzw. kontrolę instancyjną (tok instancji), a więc zwyczajne środki prawne (środki odwoławcze) o charakterze w zasadzie dewolutywnym” (wyrok z 15 maja 2000 r., sygn. SK 29/99, OTK ZU nr 4/2000, s. 568). Zasada instancyjności obejmuje zarówno postępowanie sądowe, jak i postępowanie administracyjne. Zasada ta nie ma jednak charakteru bezwzględnego i dopuszcza wprowadzanie wyjątków przez ustawodawcę. Rozwiązania ustawowe dotyczące postępowania sądowego muszą jednak uwzględniać wymogi wynikające z art. 176 ust. 1 Konstytucji, który stanowi, że postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne” (wyrok z 25 lutego 2002 r., sygn. akt SK 29/01, OTK ZU nr 1/A/2002, s. 88).

Ustalając znaczenie zasady dwuinstancyjności postępowania wyrażonej w art. 176 ust. 1 Konstytucji, Trybunał Konstytucyjny zwracał uwagę, że “art. 45 Konstytucji zapewniający każdemu prawo do sądu, gwarancji tej nie łączy z dwuinstancyjnością rozpoznania sprawy przez sąd, o ile sprawa od początku do końca nie podlega kognicji sądownictwa. Art. 45 należy odczytywać w ścisłym powiązaniu z art. 175. W art. 175 Konstytucji pojęciu sądu nadaje się także znaczenie odnoszące się do organów, które funkcjonują w ramach władzy sądowniczej i sprawują wymiar sprawiedliwości” (wyrok z 8 grudnia 1998 r., sygn. K. 41/97, OTK ZU nr 7/1998, s. 656). Rozwijając tę linię orzecniczą Trybunał Konstytucyjny zwracał uwagę, że “postępowanie przygotowawcze nie jest wymiarem sprawiedliwości (...) Wykonywane w postępowaniu przygotowawczym rozpoznawanie zażaleń na decyzje prokuratora o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego albo o jego umorzeniu nie ma charakteru

merytorycznego orzekania w sprawie. Nie ma więc do takich przypadków zastosowania art. 176 ust. 1 Konstytucji” (wyrok z 2 kwietnia 2001 r., SK 10/00, OTK ZU nr 3/2001, s. 326).

Należy dalej zwrócić uwagę, że w art. 41 ust. 2 Konstytucji jest mowa o “prawie odwołania się do sądu”. Prawodawca konstytucyjny zakłada zatem, że w danym przypadku sąd rozpoznaje odwołanie w sprawie, w której zapadło wcześniej rozstrzygnięcie wydane przez organ pozasądowy. Jak stwierdzono powyżej, postępowanie sądowe w sprawie złożonego odwołania musi odpowiadać wymogom określonym w art. 45 Konstytucji, prawodawca konstytucyjny nie wymaga natomiast w tym przypadku, aby postępowanie to było dwuinstancyjne, ponieważ dana sprawa nie jest rozpoznawana od początku do końca przez sąd. Unormowania ustawowe są zgodne z tym założeniem. W świetle obowiązujących regulacji ustawowych, sprawa umieszczenia w izbie wytrzeźwień nie podlega od początku do końca kognicji sądownictwa. Sąd, który rozpoznaje zażalenie w przedmiocie zasadności i legalności doprowadzenia do izby wytrzeźwień, jak również decyzji o zatrzymaniu oraz prawidłowości ich wykonania, jest sądem odwoławczym. Z tego względu nie jest konieczne przyznanie zainteresowanym osobom dalszych środków prawnych, umożliwiających kwestionowanie orzeczenia sądu wydanego w wyniku rozpatrzenia wniesionego zażalenia.

IV

1. Druga grupa zarzutów przedstawionych przez skarżącego dotyczy rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie. W jego ocenie całe rozporządzenie jest niezgodne z art. 92 Konstytucji, a ponadto § 3 ust. 3 rozporządzenia jest niezgodny z art. 31 ust. 3 w związku z art. 42 ust. 2 oraz z art. 32 Konstytucji. Należy dodać, że w piśmie z 24 listopada 2001 r. w sprawie uzupełnienia skargi, skarżący formułuje pogląd, że § 3 ust. 3 rozporządzenia jest niezgodny z art. 47 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Skarżący nie przedstawił jednak żądania stwierdzenia niezgodności § 3 ust. 3 rozporządzenia z art. 47 ust. 1 ustawy. Niezgodność aktu normatywnego z ustawą nie mogłaby stanowić przedmiotu orzekania w postępowaniu zainicjowanym przez wniesienie skargi konstytucyjnej.

Zaskarżone rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej, wydane na podstawie art. 47 ust. 2 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, reguluje prowadzenie badań koniecznych do ustalenia zawartości alkoholu w organizmie osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia w stanie po spożyciu alkoholu, a także pracowników nie dopuszczonych do pracy z powodu uzasadnionego podejrzenia, że stawili się do pracy po spożyciu alkoholu albo spożywali alkohol w czasie pracy. Przepisy rozporządzenia nie mają natomiast zastosowania do osób doprowadzonych do izby wytrzeźwień, jeżeli nie należą one do jednej z dwóch wymienionych kategorii osób.

Należy zwrócić uwagę, że sprawy związane z badaniem na zawartość alkoholu w organizmie reguluje również ustawa z 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym. W myśl przepisów tej ustawy, policjant, w związku z wykonywaniem czynności w zakresie czuwania nad bezpieczeństwem i porządkiem ruchu na drogach, kierowania ruchem i jego kontrolowania, jest uprawniony m.in. do żądania poddania się przez kierującego pojazdem lub przez inną osobę, w stosunku do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że mogła kierować pojazdem, badaniu w celu ustalenia zawartości w organizmie alkoholu lub środka działającego podobnie do alkoholu. Ustawa przewiduje także sytuacje, w których badania na zawartość alkoholu w organizmie przeprowadza się obligatoryjnie. Badanie w celu ustalenia zawartości alkoholu w organizmie przeprowadza się przede wszystkim przy użyciu urządzeń elektronicznych dokonujących pomiaru stężenia alkoholu w wydychanym powietrzu. Badanie w celu ustalenia zawartości w organizmie alkoholu może być przeprowadzone również w razie braku zgody

kierującego. Art. 126 ust. 2 ustawy stanowi, że warunki oraz sposób przeprowadzania badań w celu ustalenia zawartości w organizmie alkoholu określają odrębne przepisy. W konsekwencji, wymienione badania przeprowadza się na zasadach określonych w przepisach rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie.

2. W świetle art. 79 ust. 1 Konstytucji przedmiotem skargi konstytucyjnej może być tylko taki akt normatywny, który stanowił podstawę rozstrzygnięcia wydanego wobec skarżącego. Przed przystąpieniem do oceny zasadności przedstawionych zarzutów należy rozważyć, czy przepisy zaskarżonego rozporządzenia stanowiły podstawę postanowienia sądu rejonowego wydanego w wyniku zażalenia wniesionego przez skarżącego. Należy zwrócić uwagę, że tryb doprowadzania i przyjmowania osób do izby wytrzeźwień został uregulowany rozporządzeniem Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 23 października 1996 r. w sprawie trybu doprowadzania osób w stanie nietrzeźwości, organizacji izb wytrzeźwień i zakresu opieki zdrowotnej oraz zasad ustalania opłat związanych z doprowadzeniem i pobytem w izbie wytrzeźwień.

Rozporządzenie stanowi, że osobę doprowadzoną do izby poddaje się niezwłocznie badaniom lekarskim (§ 8 ust. 1). Każda izba wytrzeźwień powinna posiadać urządzenie pozwalające ustalić stężenie alkoholu w organizmie (§ 5 ust. 1). Badania stężenia alkoholu w organizmie dokonuje się wyłącznie za zgodą osoby doprowadzonej do izby (§ 5 ust. 2). Obowiązujące przepisy nie przewidują obowiązkowych badań wydychanego powietrza, ani tym bardziej badań krwi i moczu w celu ustalenia stężenia alkoholu w organizmie. Nie gwarantują też osobie doprowadzonej do izby wytrzeźwień prawa do przeprowadzenia takich badań na jej żądanie. Podstawę ustalenia stanu nietrzeźwości mogą stanowić zewnętrzne objawy tego stanu, takie jak zachowanie i sposób wypowiedzania się danej osoby. Należy podkreślić, że przeprowadzenie badań na zawartość alkoholu w organizmie, na zasadach określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie, jest dopuszczalne wyłącznie w przypadkach określonych w ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz w ustawie – Prawo o ruchu drogowym. Jeżeli nie zachodzą okoliczności wymienione w tych ustawach badania mające na celu ustalenie, czy osoba doprowadzona do izby wytrzeźwień znajduje się w stanie nietrzeźwości, mogą zostać przeprowadzone wyłącznie w zakresie określonym w przedstawionym rozporządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 23 października 1996 r.

Sąd rejonowy, rozpatrując zażalenie w sprawie zasadności i legalności doprowadzenia, jak również decyzji o zatrzymaniu oraz prawidłowości ich wykonania, może wykorzystać wszelkie możliwe dowody w celu ustalenia stanu faktycznego. W szczególności sąd bierze pod uwagę wyniki badań lekarskich przeprowadzonych na podstawie rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 23 października 1996 r. w sprawie trybu doprowadzania osób w stanie nietrzeźwości, organizacji izb wytrzeźwień i zakresu opieki zdrowotnej oraz zasad ustalania opłat związanych z doprowadzeniem i pobytem w izbie wytrzeźwień. Jeżeli jednak osoba doprowadzona do izby wytrzeźwień została poddana badaniu na podstawie przepisów zaskarżonego rozporządzenia, sąd rozpoznający zażalenie może uwzględnić wyniki tych badań.

W uzasadnieniu postanowienia wydanym wobec skarżącego sąd rejonowy nie wyjaśnia szerzej, w jaki sposób ustalił stan faktyczny, zwraca jedynie zwięźle uwagę, że “jak wynika z ustaleń poczynionych przez sąd” skarżący został zatrzymany, ponieważ “w stanie nietrzeźwym (2,47‰) kierował (...) samochodem osobowym”. Sąd rejonowy nie powoływał się w wydanym postanowieniu *expressis verbis* na przepisy zaskarżonego rozporządzenia. Z okoliczności sprawy ustalonych przez sąd wynika jednak, że stężenie alkoholu w organizmie zostało ustalone w wyniku badań przeprowadzonych na podstawie art. 47 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, w trybie określonym przepisami zaskarżonego rozporządzenia.

Sąd, rozpoznając zażalenie, wykorzystał zatem dowody zgromadzone w wyniku badań przeprowadzonych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa po spożyciu alkoholu.

Należy w związku z tym zwrócić uwagę, że dowody zgromadzone na podstawie zaskarżonych przepisów podlegały swobodnej ocenie sądu. Zaskarżone przepisy rozporządzenia nie zawierają norm prawnych adresowanych do sądu orzekającego w sprawie zażalenia, o którym mowa w art. 40 ust. 3a ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Nie regulują one postępowania w sprawie wymienionych zażaleń, ani nie określają kompetencji sądu w tym postępowaniu. Kwestionowane rozporządzenie nie stanowiło podstawy – w rozumieniu art. 79 Konstytucji – ostatecznego orzeczenia sądowego dotyczącego praw skarżącego.

Z przedstawionych względów Trybunał Konstytucyjny orzekł jak w sentencji.